

Posudek oponenta disertační práce Jiřího K. Kroupy
„Jezuité a hudební kultura v Praze 1556-1623“
předkládané v roce 2019 na Ústavu hudební vědy (21-UHV)

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce Jiřího K. Kroupy se pokouší v syntetické podobě shrnout hudební aktivity Tovaryšstva Ježíšova v koleji u sv. Klimenta na Starém Městě pražském v letech 1556-1623.

Volba této koleje je z odborného hlediska oprávněná, stejně tak považuji za konsistentní časové vymezení, které si doktorand vybral. Autor si v úvodu práce (s. V) klade za cíl obohatit dosavadní znalosti této problematiky o nové poznatky z archivních řádových materiálů a následně tak verifikovat současný stav bádání.

Doktorand zpracovává téma výzkumu v šesti nečíslovaných kapitolách věnovaných: (1) institucím pražských jezuitů, (2) jejich zvukové identitě (3) informacím biografické povahy, (4) jezuitskému repertoáru, (5) událostem z hudebního života pražské koleje a (6) společenské funkci hudby tvořené v tomto prostředí na pozadí dobových konfesionálních střetů.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Hlavním cílem disertační práce je osvětlit (*illustrare*) a zhodnotit (*recensere, loc. cit.*) fenomén hudební kultury pražských jezuitů předbělohorského období. Obou výzkumných záměrů bylo v podstatě dosaženo, avšak jako čtenář celé disertace se nemožu ubránit pocitu jistého neuspokojení, protože uvedené strategie vědeckého výzkumu nebyly dostatečně využity. Co se týče první strategie, autor se v úvodu práce hlásí k humanistické devize *ad fontes*. Písemné prameny jsou vyjmenovány na s. 3 (*diaria, catologi personarum, litterae annuae* a historiografická díla). Přesto autor v další části práce podrobněji zkoumá pouze několik z nich (diárium rektora koleje Teophila Krysteckého z let 1606-1610 a Pamětní knihu kongregace Blahoslavené Panny Marie v Praze z let 1575-1623). Rozsáhlé citace úryvků z obou jmenovaných památek nepochybně představuje přínos odborné literatuře, ale je škoda, že autor vyvozuje z tak rozsáhlé pramenné základny tak málo závěrů. Obecně vzato, zarážející je disproporce mezi autorovou reflexí pramenů a jejich množstvím, protože excerpce, tabulky a soupisy zabírají téměř polovinu z celkových 154 stran strojopisu. Ještě více mne znepokojil způsob, jakým se doktorand řídil devizou *ad fontes*, jestliže se zbytek práce neopírá o prameny citované v odborné literatuře, ale stanoví kompilát jejich obsahu, doplněný autorem jen na několika místech. Je samozřejmé, že klíčovým pramenem k biografickým pražských jezuitů budou

katalogy Ladislava Lukáče¹, které vyšly tiskem. Díky nim autor nemusel podniknout samostatný výzkum v *Archivum Romanum Societatis Iesu*, avšak je zarážející, proč autor nenahlédl do *Litterae annuae* uložených tamtéž, které by jistě vnesly do zkoumané problematiky nové světlo. Autor nachází nové poznatky hlavně ve dvou výše zmíněných pramenech, které mlčky uznal za dostatečně reprezentativní.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Tyto prameny opravdu umožnily autorovi do jisté míry obohatit současný vědecký diskurz. Znepokojuje mne pouze fakt, že J. Kroupa jde, zdá se, příliš těsně ve šlépějích svého předchůdce, Jana Baťa, který jednu kapitolu své doktorské práce² pojmenoval *Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy*. Jiří Kroupa hojně čerpá z dokumentů, textů, pramenů a dokonce i interpretací, které uvádí J. Baťa. Je pravda, že J. Kroupa sice rozvíjí stručný styl svého předchůdce o nová badatelská témata - např. pojetí hudby jako kulturně-komunikačního kódu. Škoda, že zde chybí odkaz na příslušnou literaturu (s. 7). Dále autor přidává několik stereotypních konstatování: např.: akomodační řádová praxe vedla k jeho zrušení a pompézní jezuitská liturgie (Byla opravdu taková v daném období?) představovala prostředek k získání duší v konfesionálním střetu s heretiky (*loc. cit.*). Tyto poznatky nedovolují opustit *terra cognita*, ani neusnadňují popis jezuitských hudebních institucí, jak avizuje název kapitoly [1] *Institutiones*. J. Kroupa neváhá citovat excerptce z Baťova doktorátu, a to dokonce i v případě, kdy se J. Baťa dopustil chyby a dopustil se chyby při překladu primárního pramene. Týká se to tohoto citátu, který byl přejat z Baťovy disertace {133}: „*Diebus Beatae Virginis Mariae sacris ornabunt solito celebrius sacellum ibique laudis Deiparea simul omnes decantabunt.*“ Kronikář přece nepsal o zpěvu italských laud ...

Autorským přínosem Jiřího Kroupy je rozhodně rozbor diária T. Krysteckého, které analyzuje z perspektivy diltheyovské kategorie *Verstehung*, což mu umožňuje postupně uchopit tento unikátní historický pramen. Hermeneutické *Zirkelhaftbewegung*³ vymaňuje autora z nutnosti dosáhnout cíle, který J. Kroupa definuje jako popis zvukového prostředí pražských jezuitů a tento nárys se čtenáři práce jeví jako docela přesvědčivý. Škoda, že se doktorand vyvlékl z povinnosti odvolat se na odbornou literaturu věnovanou teorii *soundscape*. Nepochybně z tohoto důvodu nechce nazvat T. Krysteckého *earwitness*, což by jistě učinil každý muzikolog obeznámený s texty Raymonda Murraye Schafera. Ještě více mne znepokojila vývody kapitoly [2] „*Collegium harmoniae divinae*“, kde chybějí odkazy na základní literaturu

¹ Ladislaus Lukács (ed.), *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae*, Roma 1978, 1982

² Jan Baťa, *Hudba a hudební kultura na Starém Městě pražském 1526-1620*, Praha 2011. Disertační práce.

³ *zirkelhafte Bewegung* – kroužení kolem tématu (pozn. překl.)

předmětu o zmíněné antické rétorice či afektové teorie v jezuitské pastorační a didaktické činnosti. Proto neudivuje, že mimochodem zajímavá koncepce celé kapitoly je završena všeobecnými závěry. Například podle autora veškerá činnost jezuitů (Pouze?) měla směřovat k dosažení božské harmonie ve věcech lidských. Odkud je tato informace? Jezuitské koleje měly v zásadě být oázami tohoto souladu (s. 12), na základě čeho to však autor konstatuje?

V další kapitole ([3]) *Personae*) J. Kroupa charakterizuje řádové funkce související s pražskou hudební kulturou jezuitů. Bohužel, toto téma podrobněji nerozvíjí, ačkoliv měl k dispozici rozsáhlou pramennou základnu, z níž uvádí výpisky v apendixu k této kapitole, avšak podrobněji ho nekomentuje ani neinterpretuje. Ve vztahu k materiálům, které jsou zde považovány za „prameny“ (Baťova disertace, Lukácsovy katalogy a slovník Markéty Holubové⁴), doktorand příliš neobohacuje badatelský diskurz o nové poznatky, ačkoliv by si to vyžadovala alespoň funkce hudebního prefekta, která není v literatuře příliš jasně definována. Ostatně, jasno v tom nemá ani sám autor, jestliže píše, že *praefectes musicae* zodpovídali za hudební provoz v klementinské koleji (s. 23), ačkoliv interiéry řeholního domu musely být shodně s jezuitskými konstitucemi bez hudby, která byla určena pouze pro prostory kostela, školy a konviktu. Ostatně, je velká škoda, že J. Kroupa nenahlédl do akt řeholní jurisdikce, kterou citují práce Thomase Culleye a Franka T. Kennedyho, se kterými je autor jinak velmi dobře obeznámen. Na tyto disertace ale odkazuje pouze v jedné poznámce pod čarou. Mimochodem, vzhledem k rozsahu práce, poznámkový aparát textu není příliš obsáhlý.

Téma hudebních prefektů v kongregaci Zvěstování Panny Marie je popsáno poněkud podrobněji, autor doplňuje Baťovy údaje o informace z knihy zmíněné sodality. Podobně si doktorand poradil i s otázkou císařských hudebníků, kde doplnil údaje z disertace svého předchůdce o informace z diária T. Krysteckého.

V Baťových šlépějích jde Kroupa také v kapitole [4] *Monumenta musicalia*, kde cituje hudební památky a jejich obsah z prostředí pražských jezuitů na základě práce svého přítele (s. IX). Tento materiál je znovu opatřen komentářem, opakují se stejné signatury, názvy a dokonce i příjmení (Lasso, Vecchi, Praetorius, Handl, Amon, Victorinus); tentokrát příliš nerozumím tomu, za jakým účelem. Nicméně, výklad doplňuje tabulka s obsahem vybraných konvolutů, m. j. z rukopisné kopie Praetoriovy slavné antologie *Cantiones sacrae*, která se dochovala v Drážďanech, ale provenienčně souvisí s pražskou sodalitou Zvěstování Panny Marie. Cenné *novum* představuje také pečlivá transkripce textu (slova a hudby) představení Matyáše Mencelia

⁴ [Do značné míry vycházejí z výzkumu Anny Fechtnerové, ačkoliv se její jméno neobjevuje na titulní straně.] *Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556-1773*, Praha 2009.

Autoschedion, které představuje unikátní svědectví dobových divadelních aktivit pražských jezuitů. Za důležitý doplněk k tématu hudební kultury považuji část věnovanou hudebním nástrojům, byť příliš neodpovídá názvu dané kapitoly. Autor zde představuje poměrně povedené badatelské závěry, dále zde najdeme subkapitulu o zvonech (výborná studie sociologicko- antropologické povahy), zpěvácích kůrech a divadelních konstrukcích, kde jsou uvedeny neobyčejně zajímavé prameny, bohužel, bez hlubší interpretace.

V další kapitole (*Res musices gestae*, [5]) se autor pokouší rekonstruovat hudební život pražských jezuitů na základě zkoumaných pramenů. Zvláště chvályhodný je fakt, že autor konfrontuje Krysteckého svědectví s jinými materiály, shodně s osvědčenou metodou historického výzkumu ve smyslu zásady *eine Quelle ist keine Quelle*.

Zvukovou krajinu, kterou nacházíme v kronice pražského rektora, si můžeme poměrně systematicky prohlédnout, popsat a zhodnotit ji. Ačkoliv se badateli zdá jako značně útržkovitá, zůstává charakteristickým a reprezentativním dokumentem. J. Kroupa analyzuje toto svědectví dobové hudební kultury z perspektivy společenské role hudby, která zněla v kostele, škole, kongregační kapli, na ulicích, ale i na cestách k poutním místům. Autor je konfrontován s vyhýbavými zápisky archivních materiálů, které zachycují spíše netypické situace, zatímco ty typické jsou odbyty formulací *Omnia de more*, což vyvolává iritaci pozorného badatele. Iritace by mohla být menší, kdyby doktorand nahlédl do uložených v archivech *Libri consuetudinorum*, které byly v daném období sepisovány pro rakouskou provincii, což znamená, že popisují každodenní hudební život pražských jezuitů. Kapitulu završuje excerpce (36 stran) z Krysteckého kroniky. Je to pečlivá edice, ale komentářů je tu poskrovnu.

Poslední kapitola (?) čítající sotva 4 strany (!) je metaforicky pojmenována *Milites Christi* [6]. J. Kroupa tu navazuje na ignaciánský topos boje pod praporem kříže, což podle něj odhaluje důležitý aspekt hudební kultury pražských jezuitů. Svě tvrzení odůvodňuje střetem mezi utrakvismem a katolictvím, který probíhal v popisovaném období. Autor odvážně srovnává husitskou revoluci s jezuitským civilizačním projektem. Dokonce nachází mezi oběma kulturními tradicemi podobnosti, což je nutno ve světle současného vědeckého diskurzu uznat za projev občanské statečnosti. Avšak tam, kdy by měl hledat analogické jevy hudební kultury, autora jeho intuice pravděpodobně zavádí na scestí (paralela mezi zpěvem Jednoty Bratrské a *Duchovními cvičeními*). Nebylo by lépe konfrontovat repertoár kancionálů, o kterém se J. Kroupa v předchozích kapitolách vůbec nezmiňuje? Možná by bylo lepší znovu lépe promyslet analyzované prameny tak, aby uváděné závěry disertace z nich naprosto jednoznačně vyplývaly? V aktuální podobě se nezdají být dostatečně odůvodněné, což samozřejmě neznamená, že jsou intelektuálně chybné...

Mnohem slibněji vypadají konkluze závěrečné části disertace, jejíž název (*Iterum ad fontes*) napovídá, že musíme znovu vejít na další hermeneutickou dráhu obíhající kolem zkoumaného tématu. I tato část práce, opět velmi krátká (sotva 2 strany!) interpretuje kulturu pražských jezuitů v sociologické perspektivě, znovu bez náležité argumentace v obsahové návaznosti na předchozí kapitoly. Tato skutečnost by, dle mého názoru, zpochybňovala zásadní kritérium kladené na tvorbu doktorských prací. Avšak v podrobných pokynech ke psaní oponentských posudků, které jsem obdržel z Oddělení vědy Univerzity Karlovy, jsem takové kritérium nenašel. V odpovědi na otázky uvedené tamtéž, musím konstatovat, že:

1. Struktura argumentace je srozumitelná a logická. Práce je napsána jasně a logicky.
2. Autor prokázal, že ovládá metody práce s vědeckým aparátem, které si osvojil díky svým mnohaletým editorským zkušenostem.
3. Autor zdařile pracuje se sekundárními prameny a využívá známé mu materiály, nepříliš úspěšně však zpracovává primární prameny.
4. Zvolená metodologie odpovídá cíli stanovenému v úvodu. Avšak cíl práce nevykazuje rysy jasně formulované badatelské teze.
5. Autorova interpretace výsledků výzkumu určitým způsobem vyplývá ze zkoumaných materiálů, ačkoliv tyto observace nebyly „přetaveny“ v jasně formulované závěry práce.
6. Disertace pouze do určité míry představuje autorův vlastní přínos, zbytek práce se zdá být pouze mechanickou kompilací dosavadní odborné literatury.

IV. Závěr

Vezmu-li v potaz uvedené vady a přednosti doktorské práce Jiřího K. Kroupy, po jejich zvážení konstatuji, že předložená disertace splňuje požadavky kladené na disertační práce, tak jak mi byly zpřístupněny Univerzitou Karlovou v Praze. Práci předběžně doporučuji k obhajobě. Současně se obracím na příslušnou komisi s prosbou, aby zvážila oprávněnost mnou předkládaných argumentů, a prosím, aby k nim zaujala odpovídající stanovisko.

[16. července 2019]

[dr hab. Tomasz Jeż]

Posudek oponenta disertační práce Jiří K. Kroupa
“Jezuité a hudební kultura v Praze 1556-1623”
předkládané v roce 2019 na Ústav hudební vědy (21-UHV)

I. Krótka charakteristika práce

Praca doktorska Jiřího K. Kroupy zamierzona została jako próba syntetycznego ujęcia aktywności muzycznej Towarzystwa Jezusowego w kolegium św. Klemensa na Starym Mieście w Pradze w latach 1556–1623. Wybór tego ośrodka daje jak najbardziej uzasadnioną perspektywę studiów, podobnie spójny jest jej zakres chronologiczny, interesujący doktoranta. Eksplikowanym przezeń we wstępie do pracy (s. V) zamiarem badawczym jest wzbogacenie aktualnego stanu wiedzy na temat tego zagadnienia o nowe treści pozyskane z archiwalnych źródeł zakonu i dokonana na ich podstawie weryfikacja dotychczasowego stanu wiedzy. Swoją przedmiot badań doktorant ujmuje w sześciu nienumerowanych rozdziałach poświęconych: [1] instytucjom praskich jezuitów, [2] akustycznej tożsamości ich środowiska, [3] danym o charakterze biograficznym, [4] kultywowanemu przez jezuitów repertuarowi, [5] wydarzeniom z życia muzycznego praskiego kolegium oraz [6] społecznej funkcji tworzonej w jego kręgu muzyki, ukazanej na tle konfesyjnej konfrontacji epoki.

II. Ogólna ocena pracy

Za główny cel swojej pracy doktorant uznaje zobrazowanie (*illustrare*) i ocenę (*recensere, loc. cit.*) zjawisk, wiążących się z kulturą muzyczną praskich jezuitów czasów przedbiałogórskich. Oba te zamiary zostały w gruncie rzeczy osiągnięte, pomimo to jednak lektura całej dysertacji pozostawia czytelnikowi niedosyt, dotyczący obydwu wyróżnionych wyżej strategii postępowania naukowego. Wobec pierwszej z nich, zapowiadanej we wstępie humanistyczną dewizą *ad fontes* i wyliczonymi na s. 3 typami źródeł (*diaria, catalogi personarum, litterae annuae* i dzieła historiograficzne), w dalszej części swojej pracy jej autor studiuje dokładniej jedynie parę z nich (diariusz rektora kolegium Teofila Krysteckiego z lat 1606–1610 i księgę sodalicii NMP z lat 1575–1623). Przytoczenie obszernych wypisów z obydwu tych zabytków to niewątpliwie znaczący wkład w literaturę przedmiotu; szkoda tylko, że z tak obszernego materiału źródłowego autor wyciąga tak niewiele wniosków. Generalnie, zastanawiające są w całej pracy proporcje między ilością materiałów źródłowych (wypisów, tabel i wykazów) a intelektualną refleksją autora nad nimi: jest to niemal połowa maszynopisu zajmującego 154 strony. Jeszcze bardziej niepokojące jest, w jaki sposób dewiza *ad fontes* przyświecała piszącemu swą dysertację doktorantowi, skoro pozostała część pracy w znacznej

mierze opiera się nie bezpośrednio na źródłach omawianych w literaturze przedmiotu, lecz jest kompilacją jej treści, w paru miejscach zaledwie opatrzoną autorskimi uzupełnieniami. O ile oczywiste jest, że kluczowym źródłem wiedzy na temat biografii jezuitów działających w Pradze są wydane drukiem katalogi Ladislava Lukácsa¹, zwalniające autora z potrzeby odbycia samodzielnych studiów w *Archivum Romanum Societatis Iesu*; to zastanawiające jest, dlaczego doktorant nie zajrzał do zachowanych tam *Litterae annuae*, które na pewno wniosłyby do przedmiotu badań nowe treści? Treści te doktorant odnajduje głównie w dwóch w/w rękopisach, które milcząco uznaje za źródła wystarczające i reprezentatywne.

III. Szczegółowa ocena pracy i jej poszczególnych aspektów

Źródła te, faktycznie, pozwoliły autorowi dysertacji na pewne wzbogacenie współczesnego dyskursu naukowego; niepokojący jest jedynie fakt, że Kroupa podąża tu zbyt chyba bliskim śladem swego poprzednika, Jana Baťy, który jeden z rozdziałów swojej dysertacji doktorskiej²; zatytułował *Jezuité a hudební kultura předbělohorské Prahy*. Jiří Kroupa skwapliwie korzysta z wybranych wcześniej przez Baťę materiałów, tekstów, źródeł, a nawet interpretacji. Rozwija wprawdzie zwięzły styl swojego poprzednika o nowe wątki badawcze (np. ujęcie muzyki jako kodu komunikacji kulturowej; szkoda, że nieopatrzone przypisem do stosownej literatury, s. 7), dodaje do nich garść stereotypowych komunałów (np. takich, że praktyka akomodacyjna zakonu doprowadziła do jego kasaty, a pompatyczna liturgia jezuitów (czy taką rzeczywiście była w tym czasie?) była środkiem do pozyskania dusz w konfrontacji konfesyjnej z heretykami, *loc. cit.*); treści te nie pozwalają jednak na wzniesienie się ponad pułap *terra cognita* i nie ułatwiają systematycznego opisu jezuickich instytucji muzycznych (co zapowiada tytuł rozdziału [1] *Institutiones*). Kroupa nie waha się cytować wypisów z doktoratu Baťy, nawet gdy temu ostatniemu przydarzył się błąd i potknął się przy tłumaczeniu tekstu źródłowego (w przejętym z jego dysertacji {s. 133} cytacie „Diebus Beatae Virginis Mariae sacris ornabunt solito celebrius sacellum ibique laudes Deiparae simul omnes decantabunt“ kronikarzowi nie chodziło przecież o śpiew włoskich laud...).

Zdecydowanie autorskim wkładem Jiříego Kroupy jest natomiast studium nad diariuszem Krysteckiego, który analizuje w perspektywie Diltheyowskiej *Verstehung*, pozwalającej na stopniowe przybliżanie się do tego wyjątkowego źródła historycznego. Hermeneutyczna *Zirkelhaftbewegung* zwalnia wprawdzie autora z konieczności osiągnięcia celu, Kroupa definiuje jednak ten cel jako opisanie pejzażu dźwiękowego praskich jezuitów i szkic ten jawi

¹ Ladislav Lukácsa, *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae*, Roma 1987–1982.

² Jan Baťa, *Hudba a hudební kultura na Starém Městě pražském 1526–1620* (Praha 2011).

się czytelnikowi w sposób całkiem przekonujący. Szkoda tylko, że doktorant zwalnia się przy okazji z odwołań do literatury poświęconej teorii *soundscape* i pewnie dlatego też nie chce nazwać Krysteckiego mianem *earwitness*, jak uczyniłby to każdy muzykolog zaczytujący się w tekstach Raymonda Murraya Schaffera. Bardziej jednak niepokojące jest pozbawienie wywodów rozdziału [2] „*Collegium harmoniae divinae*“ odnośników do podstawowej literatury przedmiotu, uzasadniających obecność antycznej retoryki czy teorii afektów w jezuickim duszpasterstwie i praktykach dydaktycznych. Nic więc dziwnego, że intrygująco skądinąd zarysowany koncept całego rozdziału wieńczy wnioski o charakterze ogólnym, np. te które wiążą wszelką aktywność jezuitów (czy tylko?) z osiągnięciem boskiej harmonii w rzeczach ludzkich (skąd ten cytat?). Jezuickie kolegia istotnie miały być oazami takiego porządku (s. 12), na jakiej podstawie jednak autor tak twierdzi?

W kolejnym rozdziale ([3], *Personae*) Kroupa charakteryzuje funkcje zakonne, związane z kulturą muzyczną jezuickiej Pragi. Niestety, nie rozwija tego tematu szerzej, dysponując przecież zgromadzonym obficie materiałem źródłowym, wypisy z którego przytacza w dołączonym do rozdziału aneksie, niewiele jednak je komentując i interpretując. W stosunku do materiałów przyjętych tu za „źródła“ (dysertacji Baťy, katalogów Lukácsa i Markéty Holubovej³) doktorant nie wnosi zbyt wielu nowych treści do dyskursu badawczego, a przecież domagałaby się tego choćby niejednoznacznie definiowana w literaturze przedmiotu funkcja prefekta muzyki. Niejasności w tej sprawie miał chyba również sam autor, skoro pisze, że *praefectes musicae* odpowiadali za sztukę dźwięku w kolegium (s. 23), podczas gdy zgodnie z jezuickimi konstytucjami wewnątrz domu zakonnego musiało być całkowicie pozbawione muzyki, zastrzeżonej dla przestrzeni kościoła, szkoły i konwiktu. Swoją drogą, wielka szkoda, że Kroupa nie sięgnął po akty jurysdykcji zakonnej, cytowane w doskonale mu znanych pracach Thomasa Culleya i Franka T. Kennedy’ego (dysertacje te znajdują się tylko w jednym przypisie całej jego pracy; przypisów zresztą w ogóle jest tu niewiele, jak na jej rozmiary). Temat prefektów muzyki w kongregacji Zwiastowania NMP potraktowany jest w sposób nieco bardziej wyczerpujący: autor uzupełnia dane Baťy o treści pozyskane z księgi tejże sodalicji. Podobnie radzi sobie doktorant z zagadnieniem muzyków dworu cesarskiego, uzupełniając dane z dysertacji swojego poprzednika o materiały wydobyte z diariusza Krysteckiego.

Śladami Jana Baťy podąża Kroupa także w rozdziale [4] *Monumenta musicalia*, gdzie przytacza za swoim przyjacielem (s. IX) źródła muzyczne i zawarty w nich repertuar

³ [w znacznej mierze opartej na badaniach nieujawnionej na karcie tytułowej tej ostatniej pracy Anny Fechtnerovej] (*Biografický slovník hudebních prefektů jezuitského řádu působících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1556-1773*, Praha 2009)

identyfikowany ze środowiskiem praskich jezuitów. Materiał ten komentowany jest więc ponownie, powtórzone są te same sygnatury, tytuły, a nawet nazwiska (Lasso, Vecchi, Praetorius, Handl, Amon, Victorinus); nie bardzo rozumiem, w jakim tym razem celu. Wywody te uzupełnione są jednak o wykaz zawartości wybranych kolekcji, m.in. rękopiśmiennej kopii słynnej antologii Praetoriusa *Cantiones sacrae*, zachowanej w Dreźnie, wiążącej się jednak proveniencyjnie z praską sodalicją Zwiastowania NMP. Cennym *novum* jest tu także staranna transkrypcja tekstu (słownego i muzycznego) spektaklu *Autoschedion* Matthiasa Mencilusa, będąca unikatowym świadectwem życia teatralnego praskich jezuitów z tej epoki. Wartościowym uzupełnieniem tematu kultury muzycznej (co niezbyt jednak zrećźnie odpowiada tytułowi tego rozdziału) są wątki związane z instrumentarium muzycznym (na których tle autor stawia całkiem udane tezy badawcze), dzwonami (to doskonałe studium o profilu socjologiczno-antropologicznym), a także chórami kościelnymi i konstrukcjami służącymi do wystawienia spektakli teatralnych (w tym miejscu arcyciekawy materiał źródłowy pozbawiony, niestety, głębszej interpretacji).

Kolejny rozdział pracy (*Res musices gestae*, [5]) jest próbą rekonstrukcji życia muzycznego praskich jezuitów ze studiowanych przez autora źródeł. Co szczególnie godne pochwały, świadectwa Krysteckiego konfrontowane są z innymi przekazami, zgodnie z sumienną metodą badań historycznych, orientowanych hasłem *eine Quelle ist keine Quelle*. Wyłaniający się z kroniki praskiego rektora pejzaż dźwiękowy pozwala na względnie systematyczny ogląd, opis oraz ocenę; i pomimo to, że jawi się badaczowi jako zdecydowanie nieciągly, zachowuje jakość świadectwa egzemplarycznego i reprezentatywnego. Kroupa analizuje te świadectwa kultury muzycznej w perspektywie funkcji społecznych muzyki, wykonywanej w kościele, szkole, kaplicy kongregacji, na ulicach miasta i drogach wiodących do podmiejskich sanktuariów. Konfrontuje się z wymijającymi treściami zapisów archiwalnych, w których utrwalano raczej zdarzenia nietypowe, kwitując obecność tych typowych irytującym wnikliwego badacza formułką *omnia de more*. Irytacja ta byłaby zdecydowanie mniejsza, gdyby doktorant sięgnął po zachowane w archiwach *Libri consuetudinorum*, spisywane dokładnie w tym czasie dla prowincji austriackiej, a więc określające codzienność życia muzycznego jezuickiej Pragi. Cały rozdział wieńczy 36 stron wypisów z kroniki Krysteckiego, edytowane doskonale, komentowane jednak niezbyt obficie.

Ostatni (zaledwie 4-stronicowy!) rozdział (?) pracy zatytułowany jest metaforycznie *Milites Christi* [6]; Kroupa nawiązuje tu do ignacjańskiego toposu walki pod sztandarem krzyża, który to topos ujawnia zdaniem autora ważną treść kultury muzycznej praskich jezuitów. Tezę tę uzasadnia odbywającą się w badanej epoce konfrontacją między

utrakwizmem a katolicyzmem. Autor śmiało zestawia ze sobą rewolucję husycką z jezuickim projektem cywilizacyjnym, odnajduje nawet podobieństwa między obydwoma tradycjami kulturowymi (co na tle współczesnego dyskursu naukowego uznać należy za akt cywilnej odwagi!); tam jednak, gdzie należałoby znaleźć zjawiska analogiczne w zakresie kultury muzycznej, jego intuicja (kojarząca np. śpiew *Jednoty z Ćwiczeniami duchownymi*) prowadzi chyba na intelektualne manowce. Może lepszym polem konfrontacji byłby jednak repertuar kancjonałowy, o którym we wcześniejszych rozdziałach Kroupa w ogóle nie pisze? Może należało jeszcze lepiej przemyśleć analizowany w dysertacji materiał źródłowy, tak aby wieńczące ją tezy jednoznacznie jasno zeń wynikały? W obecnej postaci wyglądają one na niezbyt uzasadnione, co oczywiście nie znaczy, że są one intelektualnie chybione...

Znacznie bardziej obiecująco wyglądają tezy z podsumowania pracy, której tytuł (*Iterum ad fontes*) ujawnia konieczność wejścia na kolejną orbitę hermeneutycznego krążenia wokół przedmiotu badań. Ten również nader krótki fragment pracy (zaledwie 2 strony!) zawiera interpretację kultury praskich jezuitów w perspektywie socjologicznej, znowu jednak nieopatrzone argumentacją wywodzącą się z treści poprzednich rozdziałów. Fakt ten stawiałby pod znakiem zapytania fundamentalne – w mojej opinii – kryterium pisania prac doktorskich; kryterium tego jednak nie znalazłem w szczegółowej instrukcji pisania recenzji otrzymanej za pośrednictwem administracji Uniwersytetu Karola. Odpowiadając na zamieszczone tam pytania, muszę więc stwierdzić, że:

1. struktura argumentacji w pracy jest zrozumiała, logiczna a praca jest skonstruowana w sposób jasny i logiczny;
2. pod względem formalnym praca ujawnia doskonały warsztat bibliograficzny, zdobyty przez autora w wieloletniej pracy edytorskiej;
3. autor umiejętnie radzi sobie ze źródłami wtórnymi i korzysta ze znanych sobie materiałów; źródła pierwotne opracowuje jednak w sposób nieco mniej udany;
4. zastosowane metody badawcze doskonale służą postawionemu we wstępie do pracy jej celowi; cel ten nie wykazuje jednak cech jasno sformułowanej tezy badawczej;
5. interpretacja przedstawionych przez autora wyników badań w pewnym zakresie wynika z przeanalizowanego materiału, aczkolwiek obserwacje te nie są „przekute” w wyraźnie artykułowane na końcu pracy tezy;
6. w pewnym zakresie praca doktoranta stanowi jego wkład własny do badań; pozostała jej część wygląda jednak na mechaniczną kompilację z dotychczasowej literatury przedmiotu.

IV. Zakończenie

Podsumowując moją recenzję, biorąc pod uwagę dostrzeżone wady i zalety dysertacji doktorskiej Jiříego K. Kroupy, po dłuższym ich rozważeniu uważam, że prezentowana rozprawa spełnia udostępnione mi przez Uniwersytet Karola w Pradze kryteria wymagań dla dysertacji doktorskich i wstępnie kwalifikują ją do publicznej obrony. Jednocześnie proszę stosowną komisję o rozważenie wyłożonych przeze mnie argumentów racji i podjęcie odpowiedniej w tej sprawie decyzji.

[16 lipca 2019 r.]

[dr hab. Tomasz Jeż]